

Leugens en hun detectie

Operationele aspecten

CPS-VUB 1 februari 2008

Programma

- ◆ 1. Leugensignalen
- ◆ 2. Meten en registreren van leugens
- ◆ 3. Kenmerken van de leugenaar
- ◆ 4. Kenmerken van de leugenontmaskeraar
- ◆ 5. Instelling van de verhoorder
- ◆ 6. Verhoortactiek
- ◆ 7. De observatie
- ◆ 8. Te observeren aandachtspunten

1. Leugensignalen

” De verhoorders letten heel aandachtig op de reacties van de verdachte. Indien hij vastbesloten, koppig, twijfelend, met schroom, rustig of opgewonden op de vragen reageerde, wordt dat in het proces-verbaal van de ondervraging genoteerd. Dat is ook het geval met de grimassen, gebaren of bewegingen die de verdachte maakt.”

Criminele ordonantie van 9 juli 1570

1. Leugensignalen

Leugensignalen worden veroorzaakt door:

- Psychofysiologische reacties
 - Electrodermale activiteit (zweeten)
 - Cardiovasculaire systeem (hartslag, bloeddruk)
 - Respiratoire systeem (volume en cyclus)
 - Neuromusculaire systeem (spierspanning)
- Psychologische processen
 - Emotionele processen (angst, schuld, opwinding)
 - Cognitieve processen
 - Controle processen

1. Leugensignalen

- Onafhankelijk van inhoudelijke tegenstrijdigheden en controleerbare mededelingen, zijn leugens langs vier verschillende wegen te ontdekken:
 - non-verbaal gedrag
 - Gespreksinhoud en wijze waarop die uitgesproken wordt (verbaal en paraverbaal)
 - Geschreven teksten ontleden
 - Meten van fysiologische reacties

2. Meten en registreren van leugens

- Perceptie van waarnemers verschilt, zowel qua beoordeling als qua zwaarwichtigheid
- Wetenschappelijke onderzoeken publiceren sterk uiteenlopende resultaten over leugensignalen en accuraatheid tot detectie
- Overwegend experimenteel onderzoek met studenten en politiepersoneel wiens competenties niet gekend zijn
- Ontbreken van basisgedrag !

2. Meten en registreren van leugens

- Hoe recenter het wetenschappelijk onderzoek, hoe hoger de scores !
- Aldert Vrij (2000): 73 proefpersonen (verpleegsters) waren in staat op basis van non-verbaal gedrag 78% van de verklaringen juist in te schatten
- Een combinatie van CBCA-scores, nonverbaal, verbaal en paraverbaal gedrag kwam tot 80,82%

3. Kenmerken van de leugenaar

- Extroverte, expressieve, sociaal vaardige personen maken een geloofwaardige indruk
- Mensen kunnen gemakkelijker hun verbaal leugengedrag beheersen dan hun non-verbaal leugengedrag.
- Bij pathologische leugenaars en psychopaten zijn geen leugensignalen te bemerken. Ze zijn immers overtuigd dat ze niet liegen.

4. Kenmerken van de verhoorder

- Training doet vaardigheid stijgen met 20%
- 2-daagse training doet vaardigheid stijgen van 40,4 tot 76,6%
- Observatoren getraind in waarnemen van adaptoren, handbewegingen, duur van de mededeling, antwoordvertraging, pauzes en onderbrekingen behaalden 77%
- Er bestaat geen wereldwijd efficiënt wetenschappelijk trainingsprogramma !
- Training, ervaring en feed-back zijn belangrijk

4. Kenmerken van de verhoorder

- Wetenschappelijk onderzoek maakt geen melding van de competenties van de "individuele waarnemer"
- Wetenschappelijk onderzoek maakt slechts sporadisch melding van competenties: *"Sociale vaardigheden, nauwgezetheid, opmerkingsvermogen, sociale bezorgdheid, zelfcontrole, emotionele intelligentie"*

5. Instelling van de verhoorder

- Leugenaar en verhoorder beïnvloeden elkaar
- Stemming en gelaatsuitdrukkingen worden overgenomen
- Volgens SAPIR moet men glimlachen bij het stellen van een cruciale vraag
- Verhoorder moet goed voorbereid zijn
- Fundamentele toewijzingsfout (Fundamental Attribution Error) vermijden

6. Verhoortactiek

- Gemakkelijker tijdens eerste gesprek
- Observatie moet gebeuren tijdens het stellen van een vraag en gedurende de seconden of minuten nadien
- Let op voor info, gedrag of doorvragen dat het verhaal van de leugenaar kan bijsturen ! (laten vastliegen)
- Psychopaten veranderen gewoon hun verhaal

6. Verhoortactiek

- Getrainde verhoorders geven geen info over het onderzoek prijs !
- Interpellaties en inbrengen van bewijsmateriaal op het einde van het verhoor
- Liegen bij verrassing is moeilijker
- Oogcontact maken en vragen om gedetailleerd uit te weiden
- Laten herhalen van het verhaal

6. Verhoortactiek

- Een naïeve houding nodigt uit tot liegen
- Doorvragen indien leugens vermoed worden
- Leugenaars weten niet welke details zullen gevraagd worden
- Een leugenaar kan het verhaal niet in omgekeerde volgorde vertellen

7. De observatie

- Er bestaat geen universeel signaal van leugens !
- Pokerspelers zijn professionele leugenontmaskeraars
- Basisgedrag is essentieel. Wetenschap is het er niet over eens of inleidend gesprek als maatstaf kan dienen
- Let op voor Othellofout en Brokawrisico

7. De observatie

- De grootte van de signalen doet niet ter zake
- Hoe groter het aantal waargenomen signalen des te accurater de beoordeling zal zijn
- De wetenschap geeft geen antwoord op de vraag hoeveel signalen er nodig zijn noch over de sterkte ervan qua frequentie intensiteit en duur
- Observator kan beter leugens detecteren dan verhoorder

8. Te observeren aandachtspunten

- Sommige signalen hebben geen verband met leugens, andere hebben een zwakke relatie en nog andere werden nog niet onderzocht
- Een 20-tal signalen komen ten aanzien van het basisgedrag significant minder of juist meer voor.
- Ze zijn niet allemaal tegelijk te observeren
- Leugensignalen horen niet thuis in het P.V.

8. Te observeren aandachtspunten

- Non-verbale criteria
 1. Ontdekken van micro-expressies
 2. Wijzigingen in het oogcontact (wegkijken)
 3. Pupilverwijding
 4. Wijzigingen (meestal vermindering) in het gebruik van illustratoren
 5. Wijzigingen in de houding (rustig/onrustig)
 6. Oogbewegingen (NLP)

8. Te observeren aandachtspunten

- Para-verbale criteria
- 7. Kortere antwoorden
- 8. Stijging van het aantal en de duur van de niet opgevulde pauzes (stiltes)
- 9. Opvullen van pauzes door tijdwinnen
- 10. Stemveranderingen
- 11. Herhalingen
- 12. Stijging van aantal spraakverstoringen

8. Te observeren aandachtspunten

- Verbale criteria
- 13. Verhoudingen in het verhaal
- 14. Beschrijving van interacties en weergeven van letterlijke uitspraken
- 15. Veel details in het verhaal
- 16. Emoties en gevoelens in het verhaal
- 17. Zintuiglijke waarnemingen
- 18. Tegenspraken in het verhaal
- 19. Inconsistentie verbaal en nonverbaal gedrag
- 20. Gebrek aan synchronisatie emoties en verhaal

Besluiten

1. Iedereen gaat permanent met leugens om
2. Psychofysiologische en psychologische processen genereren leugensignalen
3. Wetenschappelijk onderzoek is moeilijk
4. Competenties goede leugenontmaskeraars zijn nog niet in kaart gebracht
5. Leugendetectie is te trainen
6. 20-tal signalen van misleiding differentiëren significant

Einde uiteenzetting